

ה ש ק פ ה

(מאָנאָגראַפֿיע)

על דור הנ"מ אברהם ברודא וקורותיו ותולדותיו

מ א ת

חיים דובעריש פֿריעדבערג
ב ק ר א ק א.

הוצאה מסכ"ע "ציון" הוי"ל בדראהאביטש.

דראהאביטש, תרנ"ז.

בדפוס א. ה. זופניק.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

C. 1096.

ל כ ב ו ד

ידיד השם וידיד כל שותרי החכמה והתושיה ה"ה יד"נ ה"ג הישיש
החכם המצוין החוקר הנעלה והדרשן המפואר כש"ת טו"ה

יוסף כהן צדק הי"ו

ליום מלאת לו שבעים שנה ביום א' כ"א סיון תרנ"ו.

מנחה מובאה מאת ידידו

המחבר.

אל הקורא!

אם אמנם כי מאמרי זה נדפס בספרי "לוחות זכרון" (צד 21) בכ"ז
אמרתי להדפיסו עוד הפעם מפני ההוספות הרבות אשר נוספו
פה, למען ישמחו על דברי דורשי קדמוניות ישרון, והיה זה שכרי.

המחבר.

בראשית המאה החמישית מאלף הנכחי, בעת אשר אחינו כל בית ישראל ברוסיה ופולניא נתונים בצרה היו, ורגליהם טבעו בטיט ויון מצולה ושבולת המיעלניצקי ופחיו ורעיו שטפתם, מחוץ שכלה הרבו הקשה ובלע ולא המל את נאות יעקב, ויתן ישראל לבונוים ויעקב למשיסה ולחיו, למורטים, ובחרים אימה כי גלתה יהודה ותלך שבי לפני צר, ובית יעקב ככה תבכה ביום ובלילה כי היו צריה לראש; בעת הרעה הזאת אשר דרכי גלילות פולניא אכלות, עת כל עמה נאנחים ולבכותם לא יתנו הפוגה על אבדן מוריהם ומאוריהם, אשר האירו בחכמתם הַבְּרָה על פני תבל, ישבו אחינו הגרים באשכנז ובוהמיה לבטח בארצם, אין פריץ ואין צוהה ברחובותיהם, וגם כי התחוללה ביניהם מלחמה ועיר שם ועיר שם, כאין וכאפס נחשבה לעמת מצבם ומעמדם החמרי והרוחני, רדפו צדק ומשפט, ויגמלו חסד לעניים ואכזריות פליטי חרב המויל. — וזרה השמש ובא השמש, עד שלא שקעה שמשם של אלופי יהודה בפולניא שנפלו בשלח, זרחה שמשו של רבינו אברהם בבוהמיה, הנה כי כן "אין מלכות נוגעת בחברתה כמלא נימא" האיש הרם והנעלה הזה אשר עליו יאמר: אלמלא נשתכחה התורה בימיו החזירה בפלפולו כבן הקניזי (1), הרב "גאון ישראל אשר היתה מנמתו כל הימים להקים עדות ביעקב ותורה שם ב"ש ר"א (2), מו"ה אברהם ברודא, נודד אז לאביו הר' שאול בעיר בומסלא, הקרובה אל העיר פראג, עיר עתיקה ומולדת ילדי ענק לתורה ותושיה (3), אביו הר' שאול שם עינו על דרכי ומעללי הנער אשר בהם יתנבא, ראה בו כשרונות נעלים, וינהלרו על מי מבועי התורה, ואמנם הנער הצליח ויעש פרי הלולים בלמודו, וישגשג בחכמת התלמוד ומפרשיה, כי כאיל תערוג על אפיקי מים ערנה נפש העלם אברהם להתחקות על דרכי התלמוד ומסלולו. —

בעת ההיא נהיתה שערוריה נוראה בישראל, כי דרך ככב מתעה ביעקב הוא האיש רע מעללים שבתי צבי שר"ה אשר אמר אעלה על במתי עב אדמה לעליון, ויהי לפח ולמוקש לבתי ישראל, כי רבבות אלפי נפשות מהמון עם, ולדאבון לבנו רבים מגדולי חכמי עמנו — הו! איכה נואלו שרי התורה! — נתנו בו אמון, ולדבריו נתן נביאו אשר העביר קול במחנה העברים לאמר: זה האיש אשר שלחו ה' להוציא ממסגר אסיה מבית כלא יושבי חשך! ובפס צבי הזאת נלכדו רבים במדינת בוהמיה, אשר על כן שלח הר' שאול את בנו העלם אברהם לעיר קראקא, אשר בפולניא, כי שם לא פרשה עוד השמועה האיומה הזאת בעים עזה ובעצם תקפה כנפיה, ללכוד ערומים בַּסָּקָה, והעיר קראקא רבתי בעם — רבתי בדעות — וישרתי במדינות נודעה אז לתהלה ולתפארת ע"י אלופיה, אשר ישב בתוכה בראש הומות, על כסא רם ונשא, ויושב ודורש, ויפיץ מעינותיו, מעינות מים חיים החוצה, לתלמידים רבים המקשיבים בקולה, ושותים בצמא את דבריו, אשר עליהם ייחלו כעל מלקוש, ה"ה הגאון המפורסם מו"ה יצחק ב"ר זאבי הנקרא ר' יצחק חריף (4), אשר היה אז בעירנו האב"ד וריש המתובתא, והעלם אברהם היה אז בין מבחרי תלמידיו (5), וילך

(1) קרא לא צב' קוט הנטולט תולאס החדשה לז נ"ה. (2) לטון סג"מ יסונקן איינשטיין בסקמנתו לט' אסל אצרכס. (3) כמו סר' אצל ז"ר סלמס מצונקלא המציא לטפוס סר' סוד סנסנס (ד' זאזיליא סמ"ט). (4) על אדמותו כנר הסבתי מלין בנחצכתי "לוסות זכרון" (ד' דראסאזיטט סרכ"ז) סטון י"ד. (5) בסקדנתם סר' נאלת יעקב ואנכי סהס עה"ת. (6) נדפס נדיהסנפורט

מחיל אל חיל, וכראות מורו כי לא זרע עמלו על צהיה סלע, אצל מרחו עליו, ותקשר
בו נפשו בעבותות אבהה אשר יתלכדו ולא יפרדו. —

כמים חיים נוולים ומפגים מגבא, ובהקיר ביר מימיה הקרה נפש העלם אברהם
חדושים נעימים בהיות אביו רבא, וסתרי התלמוד נגדו לפניו, ויהי לו יד ושם כאחד
התקרים הגדולים, ומורו הנזכר סמך ידו עליו כי רב יתקרי ומורה גם הוא זורה, ויסע לביתו.
הוריו המאושרים ששו לקראתו, ויאספו אותו לביתם, וישמו דתם — או ראדהיים — על
צוארו, ובכ"ז הגה בתורת ה' יומם ולילה, לא פסק פומיה מנירסא, ותהי אצלו אמן שעשעים,
ושמעו הטוב הלך הלך ונגל, ועד מהרה דרשה אחריו עדת ליכטענשטאדט, ותשם כתר
הרבנות על ראשו ותמליכהו עליה לרב אב"ד, וינהל את עדתו בתם ובמישור, ואחרי זמן
מה נקרא נקרא לדאבון לבה להיות רב אב"ד בעיר רויזניץ (או רודניץ) וגלילותיה, והרב
מ' שבתי משורר מפראג מהבר הס' שפתי חכמים שהרפ"ס או הש"ע או"ח עם זר והב
(המ"א והט"ו) בקש ממנו כי יבא גם הוא על החתום בראש הספר בתוך הרבנים הגאונים
הגדולים המסכמים להרפסת הספר הזה, ורבנו אברהם נעתר לשאלתו ובקשתו, ויחתום
ביום ג' טבת תנ"ב (6), כראות עדת רויזניץ כי מורה ואלופה כבר הגיע לשנות בינה, ומוכשר
הוא לנהג ישיבה גדולה לחשקות העדרים, עדרי צאן קדשים, בחורי חמד אשר השקה
נפשם בתורה, וכמהים וצמאים לדבר ה' זו הזלכה, ויתמכו בידיו ליסד הישיבה, והפך ה'
ביום הצלה, ויכונן ישיבה גדולה, ותלמידים רבים נהרו אליו מכל הארצות ואמרו בית
יעקב לכו ונלכה באור ה', והר' אברהם השביע נפשם השוקקה בלמדו עמדם שיטות הש"ס
בעיון ושקידה רבה, ובמשך זמן למורו הגיד לפניהם החדושים אשר הגה רוחו ביום קדים,
ולא נתן תנומה לעפעפיו עד שמצא מקום לה' משכן לאביר יעקב מקדש מעט ד' אמות
של הלכה (7), מעיר רויזניץ נתמנה הר' אברהם להיות אב"ד על מדינת בוהמיה ור"מ בעיר
הבירה פראג, העיר הזאת היא מקדם קדמתה עיר הומיה מלאה תשואות והמון רב, עיר
רבתי אם (?) עם) רבתי בדעות קהלה נאה וחסידה, קהלה קדושה גומלי חסדים בני גומלי
חסדים (8), ותהי אז תל' עולם שממה וחרבה, כי בשנת תמ"ש בג' לירח תמוז — אשר בו
הכפלו הצרות — התלקחה אש מתלקחת בכל פנות העיר, ובית יעקב היה לאש להט, וגם
ספרי הקדש וכל שכיות החמדה היו לשריפת מאכות אש (9), בכ"ז אזה אותה הגר"א
למושב לו, כי ככבים ממסלותם יגיהו שביב אשם ויפצו גרם, היתה אז העיר פראג מלאה
חכמים וסופרים אשר האירו על פני תבל, וקרנים שלחו מאור חכמתם ויבריקו על קצוי
ארץ, הן הם הרבנים המופלגים דייני מוי"ש אשר מצאו אז בתוכה קן למו היה הר' יעקב
המחבר ס' הק יעקב ושורת שבות יעקב התן הג"מ וואלף שפירא, הר' אורי פייבוש
הלפין ברנדיש המחבר ס' דת אש (ד' ברלין תקי"ג) וס' עמודי אש הר' אליהו
שפירא המחבר אליהו רבא, ועוד רבים וכן שלמים אשר האירו הארץ מאור חכמתם,
וישב הגר"א לבטח על ממלכתו ויבא בהסכמה שנת תניד על ס' מתתיה (ד' ספד"א תנ"ז)
ואז כבר כוננו שם ידיו ישיבה גדולה, אשר נהרו אליה תלמידים רבים לרבבות אלפי
ישראל, ומהם הרב המסדר ס' נחלת יעקב ואבני שהם — כמבואר בהקדמתו לס'
הזה — ואז בא בהסכמה עה"ס בית יהודה (ד' דעסויא תנ"ח) ביום כ"ח כסלו תנ"ח.

בקש רבנו אברהם לשבת בשלוח בהשקט ובטח והנה קפץ עליו רגו רבני פראג
אדות אלמנה אחת, ומעשה שהיה כך היה: הר"א נסע בעת ההיא לעיר האמבורג על

חכ"ס. — (7) לסון סרניו המונח צ"י דף צ"ב ע"א. — (8) נסקדנת הספר תקון
ס"ד ק הנוסף להס' תקוני זכ"ס ד' פלאג. — (9) קלל נא נסקדנת הס' מק

חג אפריון בנו הר' משה עם בת הר' ישראל פירשט מהמבורג, וידרוש שם אנב
 נרא בביה"כ הגדול באלטונא הרוש נחמד ונעים, ואהרי הדרוש קרא אותו הרב מ' זלמן
 מיררש לביתו על הסעודה אשר הכין לו, ולית שמחה דלית בה תנרא, כי עברה הקפדה
 בינו ובין הר' צבי אשכנזי המחבר שו"ת חכם צבי, התן הר' זלמן מירלש הגיל, אשר
 על כן כאשר יצאה ההוראה מבית הר' צבי אשכנזי כי האלמנה מהמבורג שנתקשרה
 בקשר האירוסין עם איש אחד מבדומיה מותרת להנשא תוך כ"ד חדש למיתת בעלה, יצא
 נגדו הר"א ברודא, והלק על ההוראה, ויאסור לעשות הנשואין — כמבואר בשו"ת שבות
 יעקב סמן צ"ו וה"צ סמן ג' 10. — ורבני פראג עמדו לימין הר' צבי, וההבערה ללהב
 יצאה, כי התעוררה אז ביניהם שנאה כבושה, בשנה הזאת נתקבל הרב הגאון המפורסם
 מ' דוד אופנהיים לאב"ד בעיר פראג — ויבואו שניהם בהסכמה עם ראשית
 בכורים פפדי"מ תס"ח — ומחרתי ריב הפיחו ביניהם ריב ומדון — בס' יש מנהילין כ"ו
 סי' פ"ז — לכן נמר הר"א אמר לעיזב את העיר פראג ואת כל המונה, כי טובה ארוחת
 ירק ושלוה בה מבית מלא זבחי ריב, אשר על כן כאשר דרשה אחריו עדת מ"ץ קבל ע"ע
 המשרה הזאת, ועדת מ"ץ היתה בעת ההוא בדודה בלי מורה ומנהל, כי מורה ואלופה הג"מ
 גבריאל נסע לעיר ווין לחג אפריון בנו הג"מ ישכר בעריש, עם בת הג"מ שמשון ווערטהיימר,
 האבד"ק אייזנשטאדט וכל מדינת הגר, ויתנו לו ראשי קהלתו רשות להתעכב בדרכו שנה
 תמימה, וכראותם כי בושש רבם לבא, ויכתבו אליו ויעירו ויעוררו אותו למהר לשוב לביתו
 כי הקהלה היא כצאן בלא רועה, והג"מ גבריאל לא נתן און קשבת לדבריהם, וראשי
 קהלתו החלו עד בוש כשלוש שנים, ועדן לא בא, ובשמעם אז כי מורם נבחר לאבד"ק
 ניקלשבורג, החליטו בצירוף רוב מנין ורוב בנין מבעלי הבתים בקהלתם לקבל עליהם
 במקומו אב"ד אחר, וישלחו שליח מיוחד להג"מ אברהם ברודא למכון שבתו ק"ק פראג,
 ובידו אליו כתב רבנות בכל הכבוד כראוי לת"ח כמהו, כי נמנו וגמרו למנותו עליהם לרב
 אב"ד. דבר התמנות רב אחר בקהלת מ"ץ העיר בתוך העדה מחלוקות גדולות, ויחצו אנשי
 העיר לשתי מפלגות, למפלגת הנהוים אחרי הג"מ אברהם ברודא ולמפלגת המחזיקים
 במעוז של הג"מ גבריאל, אשר בראש אנשי בריתו עמד הזקן והארי שבחבורה הג"מ אהרן
 זורמס, אשר רוחם לא נחה מקבלת אב"ד אחר בקהלתם ויחתרו בכל מאמצי כחם, לחכות
 אך ורק על החסיד מו"ה גבריאל, בין כה וכה נבחר הג"מ אברהם ברודא לאב"ד בקהלת
 מ"ץ והגאון טרם בא לשרתה בקדש, סר אליה הג"מ גבריאל — אם מאשר שמע כי
 פקודת רבנות במ"ץ יקח אחרי, או מאשר חפץ באמת לשוב ולכהן בה בתור אב"ד —
 ויתאמץ בכל עז בחברת בני כת דיליה לשוב ולשבת בה על כסא הרבנות גם הלאה,
 כשבת הג"מ גבריאל ימים רבים במ"ץ וכראותו כי לשוא כל עמלו ובדי ריק כל יגיעם של
 המחזיקים במעוז להשיבו על כנו הראשון, עזב את העיר מ"ץ בכבוד גדול, כי כל אנשי
 העדה היו אך ורק אוהביו, והמניעה שלא הפצו כלם לשוב ולקבלו עליהם לאב"ד היתה
 רק מאחר שלא יוכל הקהל להשיב את דבריו וכבר שלח כתב הרבנות להג"מ אברהם
 ברודא, והוא נרצה לבוחריו, ויבא העירה ולא תרץ איש את לשונו נגדו וגם מנגדיו לפנים
 השלמו לו בבואו שעריה, ויחלקו לו כבוד גדול, ויבנו לו בית חדש עם ישיבה חדר וכסא.

יעקב (ד' יעקבין תפ"ד). — 10) ואחרי זמן רב קרה תפיסה כזה, ויסאל הג"מ יסוכן
 אייזנשטאדט צרפטיס, וישינו גם הם כדברי הר"א צרדל, וישיצו צאנזע תסוכנו להג"מ
 עקיבא לינגר הרשטון אדום הדגל הזה: "... אין הקצ"ה מציא תקלה ללדיקים, אסריך
 דבינו (הר"א צרדל) אם הספיקות שלך כך, סודלות שלך עאלוכ"כ". (ראה נקטס הספר

בית אשר לא נראה כמדו בכל הקהלה" (11), ושם הרביץ תורה, וכאבן השואבת משך אחריו אבירים בכחו הגדול ללמוד תורה. אך לא לעולם חוסן ולא לנצח היה נור תפארת הר"א ברודא בעיר מייץ, ושמת העדה לא נמשכה זמן כביר, כי נתמנה בראשית שנת תע"א לאבדיק פראנקפורט אשר על נהר מייץ, למלא מקום הגימ' נפתלי ב"ץ המחבר ס' "סמיכת חכמים" (ד' פפא"מ תס"ז), אשר היה נאליץ לעווב את בסא קדשו (12), ויקבל ליו את המשורה הנכבדה הזאת, ויסע שמה, וגם שם קבע ותקן ישיבה גדולה, וילמוד עם תלמידים נהמדים, וכל רומדי חכמי דורו שתו מבארו באר מים חיים, ואין מספר לגדודיו, וצבאו צבאות צאן קרשים אשר העמיד בחיו בכל סלך ופלך" (13). כי היא המציא הלמוד החרף והלוקי רבנן הגהוג בדורותינו, והחזיר העטרה ליושנה (14). להלהיב הלבבות למען לא יכבו נחלי אש אהבת התורה וחשקת למודה" (15), ומגדולי תלמידיו אשר זכו לחיות מורי הוראה בישראל, הם: הגימ' זונה לנדסופר המחבר שו"ת מעיל צדקה, גיסו הגימ' נתנאל ווייל המחבר ספר קרבן נתנאל, הגימ' שמואל קראקאווי, הגימ' שמריה ולמן המחבר ס' אבני שהם עה"ת — הנדפס ביהד עם הס' נחלת יעקב — הגימ' שמואל הילמן ועוד רבים וכן שלמים. כי לא נתן שינה לעפעפיו עד שמצא מקום לה' משכן לאביר יעקב מקדש מעט ד' אמות של הלכה" (16).

אהבת רבנו הר"א לתלמידיו חכמים היתה בלי מְצָרִים, וכאשר בא בעת ההוא הרב מ' יחזקאל בן הרב הגימ' פנחס האבדיק וולאדווי, עם הכי" מהספר ברית שלום מאת אביו הגימ' פנחס הגיל, בחר רבנו אברהם שני תלמידים הגונים מבני ישיבתו לסדר הכי" לדפוס, וכה הגיד להר" יחזקאל הגיל: "אם אראה הספר ברית שלום הרות בעט ברזל ועופרת עלי לוח, אז תהיה שמחתי כאשר ראיתי דברי חקוקים עלי לוח" (ברית שלום בההקדמה). והתמיד בלמודו עד מאד בכל כחו ואונו להקים אמרם ז"ל (במסכת שבת): "זאת התורה אדם כי ימות באהל אין התורה מתקיימת אלא על מי שממית עצמו עליה". ואמנם רבנו אברהם קם אמרם כי רביעית שעה טרם מיתתו הדש חדשים יקרים ונעימים הנאמרים בדעה מיושבת וצלולה (ראה בס' תולדות אברהם בהדושו לפ' המדור דף ע' ע"א), והנה בא המות האביר וכחתף חטף את נר ישראל. הה! פתול חיתו נקפד בפתע פתאום אחרי מחלה קצרה, ביום א' א' דר"ח אייר שנת תע"ז לפ"ק, עלתה נשמתו למרומי שמים, כי ה' צוה עלי אלי ההרה, השמועה ממותו עשתה רושם גדול בעולם, וכל היקום לבש קדרות, ובכל מקום אשר הגיעה השמועה האיומה קשרו עליו מספר מה, וְאָנְוּ וְאָבְלוּ פתחיה כבנות היענה, ושק שמו כסותם, וגם פה בעירו קראקא עשתה העדה עצרה, ותקרא לבכי ולמספד, ויקראו במר נפשם: הוי ארוך, והוי הודו! כי גם פה היו מתלמידיו של אברהם, וגם בפגס החברא קדישא הנרשמים בו הנפשרים מעורגו, נרשם בתוכו (בדף רל"ג ע"ב) שהגימ' אברהם ברודא נעדה, ועדת פראנקפורט מר תייליל כי נפל שח וגדול בישראל, מורם ומאורם ואלופם אין, הה! על האבדה הזאת שאין לה חורין, כי תורת

"בני אהבה" (11 — 12) גליקל האלל צפורה, דיא ונענאירען, ונעטקו דצריה צענגייד סכה ס' לך 267. — 12) כי צכ"ד טעט צליל ד' צעעה הסעיעית (11 Januar 1711) ילסא אט ונצית סג"ו נפתלי כ"ץ ותאלל את כל צתי הסידיים ורכוסו אשר רכשו, גס ארבעה יידיים סיו לטריפט נאלכולל אט, ויוסס סר' נפתלי צנית האסורים, וסארי אשר נתנה לו חופסה וכללו סלך לאוסטרא וססכים עס"ס ונסגרת סעלן וססס א"ע: "לוד וולל עאט נפתלי סכהן". — 13) לסון סג"ו יוסף סעייסארט צעסכנאו לס' מולדות אכרסס. — 14) ר"ל סחזיר דרך סענווד סג"ו יעקב פאללאק ז"ל. — 15) חוט סענטלס מולסס חדטס לך ו"א. — 16) לסון סר' נתנאל ווייל צנית ונסתן דף

אמת היתה בפיהו פה מפיק מרגליות זכה וזיכה את הרבים, רבים אומרים לנפשו בטוב תלוי והגיה אחריו ברכה מלא וגדוש עשה ספרים הרבה על ים התלמוד וכל הפוסקים הראשונים והאחרונים ושורת עד אין מספר אשר הגה יומם ולילה ואף שעדיין לא זכינו להוציא לאורה מ"מ שמעתתיה מבררין בעלמא הדין ושפתותיו דובבות בעלמא דאתי אשר ממנו ירויון כל הצמאים, וביתו של אברהם היתה פתוחה קְרָקָה הנכנס כשהוא רעב יצא כשהוא שבע רצון מלחמו לחם אבירים אשר כמן מעמו ונמיקו עמו והרבה מתלמידיו היו אוכלי לחמו ומסומכי שלחנו שלחן הטחור מדי שבת בשבתו והויל מכספו סך רב והושיב עם לומדי תורה הספיק להם מים ומוזן בפרטות לחובשי בית מדרשו שדקים והעמיד בק"ק פראג, וגם עשה צדקה בכל עת שהגדיל יתומים תוך ביתו ופריו מממונו והשיאם (אשר אחד מהם היה הג"מ נתנאל וויל" 17). ויקברו אותו בקברות הגאונים שם בין מקום קבורת הג"מ יוסף שמואל מקראקא, ובין מקום שארית אדמת הג"מ שמואל כהן שאמין המחבר שורת מהרשש"ך, אשר שלשתם כאו בהסכמות על הס' דרך שיה נד' אופיבאך החיים והשלום). ועל קברו העמידו ציון, וחרות כזאת:

פ"נ הגאון אב"ד ור"מ בפה הקהלה החסיד מ"ו אברהם זצ"ל
 ברודא מפראג נפטר א' א' דר"ח אייר תע"ז לפ"ק. פנה זיזה
 והדרה אראלים ומצוקים אחזו בארון הקדש, איש צדיק תמים
 היה טהור וקדוש הרביץ תורה וחכמה ומאיר עיני ישראל
 עם קדוש אור תורתו ונח. בכמה קהלת הקדש רבן של כל
 בני הגולה ושמעתתיה מבררין בעלמא הדין והגיה, אחריו ברכה
 מלא וגדוש ונשמתו אתי למעלה בצל כסא רחמים.

מפרי תנובתו אשר השאיר אחריו ברכה נדפסו הספרים האלה, אחרי מיתתו:

(א) חדושי גאונים, על מסכת בבא קמא ב"מ וסנהדרין, ובפרט מהר' אברהם ברודא (אופיבאך תפ"ג).

(ב) חדושי הלכות, גיטין, סדרם והביאם לדפוס — תלמידו — הר' יהונתן ב"ר יצחק אייזיק סג"ל. (וואנזבעק תצ"א 8).

(ג) שמעתא חדתא, חדושים ובאורים על מסכת כתובות ופ"ב ממסכת גיטין (הנדפס בשבוש ובלבול בחדושי הלכות הג"ל). ע"י תלמידו הר' יחמיאל ב"ר מנחם נחום (פ"פ א"מ תצ"א 4).

(ד) אשל אברהם, חדושים קרים ונפלאים במסכתות פסחים, חולין, בכ"ב, גיטין וקצת על פ' איזה נשך הושייך ליד הלכות רבית, עם הגהות מבני הג"מ משה, הובא תחת מכבש הדפוס ע"י הר' שאול בהג"מ משה בהג"מ אברהם בפראנקפורט אמין תק"ז בהסכמת הגאונים מ' יעקב יהושע המחבר ס' פני יהושע; מ' יחזקאל קאצנעלבונין האבד"ק אה"ו המחבר ס' מים יחזקאל ושורת כנסת יחזקאל; מ' יהונתן אייבשישין האבד"ק מיץ המחבר ס' אורים ותומים והכרתי ופלתי; ועוד גאוני ישראל ואדירי התורה אשר כלם פה. אחד יתנו עדיהן ויצדקו שהג"מ אברהם ברודא היה חד ברודא, והעמיד תלמידים לרבבות אלפי ישראל אשר מהם יצאה תורה ואורה, לכל בני ישראל.

(ה) תולדות אברהם, חדושי הלכה על תוס' קדושין וכתובות, עם הס' כתנת יוסף מחתנו הג"מ יוסף משה, הובא לדפוס ע"י נכדו הר' אברהם בן חתנו הג"מ יוסף משה הג"ל ממילהויון, בהסכמת הג"מ יוסף שטיינהארט המחבר ס' כה שור עה"ת ושורת זכרון יוסף (פיוורא תקכ"ט 4).

ז' ע"ג. — 17) נס' הסזכרוס הגאונים צפפ"ט. — 18) סרז נ' אליעזר זנ"י

ו) הליכות עולם על הדינים בשפת אשכנזית (ד' בודאפעסט).

ז) וזולת הספרים היקרים האלה אשר האירו את שמי ספרתנו התלמודית נדפסו
 דית בישמו מפורזים באלה הספרים: לקוטי שושנים (ד' יעסניץ תפ"ב) במקומות רבים;
 אספת חכמים (ד' אופיבאך תפ"ב) מתלמידו הר' ישראל איסרל ב"ד יצחק אייזק;
 מנחת כהן (ד' פיורדא תק"א) מר' שבת ב"ר משה הכהן מטיקטין (העירני ע"ז יודי
 הרה"ח החוקר מ' מרדכי דה. בראן נ"ו בברעסלוא); משנת ר"א (ד' פ"פ דאדרא
 תע"ז) מר"א נין מניקלסבורג (בפ' בראשית); כרם חמד (ד' דיהנפורט שנת ראשית פרי'
 מר' אליעזר ב"ד יצחק אייזק 18) (פ' וקהל צו); אבני שהם ונחלת יעקב (ד' אמ"ד
 תפ"ד) מתלמידו הג"מ שמריה זלמן הנ"ל (פ' ויגש אות ה' ס"פ קרה. מסות ור"פ בא);
 מאמר אברהם (ד' פיורדא תק"ו) מר"א ב"ר אשר וואלרשטיין (פ' ואתחנן. משפטים
 ובהדושו לפסח); פרי הלולים (ד' זאלקווא תקצ"ו); קרבן נתנאל (ד' קארלסרוע
 תקט"ו) מהג"מ נתנאל וויל. ותשובות נפרדות נדפסו ממנו בס' ארה מישור (ד' ברלין
 תפ"ד) מהדורא בתרא הכוללת שו"ת על הד"מ ליי"ד (דף ב' ע"ב); חכם צבי (ס"ב ב');
 פנים מאירות (ח"א ס"ב כ"י פ"ב); שו"ת מהר"ם זיס קינד (ס"ב כ"ח); מעיל
 צדקה (ס"א א); חינוך בית יהודה (ס"י ק"ל); ברכת הזבח (ד' ברלין תצ"ב)
 נדפס ממנו דרוש לסיום מנחות בפ' הקרבנות על מדרש פלאה; פשטים עה"ת כ"י
 באוצרות חיים נ"ו 721. —

ומלבד החדושים והספרים הנחמדים אשר רשמתי פה השאיר רבנו אחריו ברכה
 תרי בני סמיכי ובת אחת. בנו הראשון הג"מ משה היה חתן הקצין מר"ה ישראל פירשט
 מאלטונא. ואח"כ נתקבל לאבדיק הענא ומצודתו היתה פרוסה על ק"ק טיקטין. כמו שחתם
 א"ע בסוף הסכמתו על הספר ברית שלום (ד' פ"פ א"מ תע"ח) משנת ער"ת. משם
 נתקבל לשבת על כסא הרבנות בק"ק באמבערג בשנת 1730 (בס' חק יוסף ושרש יוסף
 מניסו). ומשם נתמנה לאב"ד ור"מ בק"ק ווירמייזא ושם מתה עליו אשתו השנית מ' הינדלא
 בת הר' זאב (ו' אלול 1737) חמש שנים טרם מיתתו. ובשנת תק"ב עזבה נשמתו את בית
 חמרו ותעל למרומי שמים. וגויתו טמנו בקברות עיר ווירמייזא. וזאת נוסחת מצבתו:

פה אמו"ה אב"ד מהור"ד משה ברודא זצ"ל. נפלה חשיכה
 גדולה ואימה על פטירת רבינו משה פניו כפני חמה (המה)
 עזה השב' עולם בהעדרו פנה ויוו פנה (הדרו) הדרו ונונה
 נוה חכמתו בחוץ תרונה בהיותו אב"ד בק"ק הענא והיה להם
 למשען ומשענה ומש' נתקבל לאב"ד בק"ק בומבורג ומש'

ילחך אייזק ווייסאקי. הנחמך ס' כרס סעד הנכיל לקוטים ומצורו הגדול כרס
 סצרכה. חצר ג"כ ספר "יומך כבוד" חידושים על נוסכת ונגלה (ד' זאלקווא חק"צ
 4), ונאסר ספרו כרס סעד הס"ל הוא יקר הנליחות, ונעלה אך זלוקספורד
 (כאשר הודיעני הרב הסוקר סגנון דר. א. א. סרכני כ"י), אננתי לרסוס פה כי
 נספרו זה (פ' בהעלותך) וניאל: וסנעמי לתרץ ע"ז ונהרנני מי נעסה עניד דק"ק הוראסו
 נידי עברו פה ק"ק קאלרין יל"ו. וכמו כן וניאל סס (פ' חקת): "וסקסה דודי
 סתורני מ' ונאסר סקקרא צפי כל ר' ונאסר זלוקסס". ועל ספרו סכנינו הג"מ אנרסס
 אצד ור"מ נקלוזי דנריסק (ג' כ"ז לננ"י עני"ג, רנע"ס דרסינוחו הגדולה עני' 2800),
 סר' נעסה גד ז"ר סלטה זלמן ונהוראדנא אנד"ק קרינק, ואנני סר' ילחך אייזק נר"א
 ז"ל ריינא וססרל דק"ק וויסאקי (י"ד אלול תס"ו), וכדנר על אדוסס זלריכות ננ"א
 וקלרה סיריעה ונכיל. — 19) נססוח לדיקיס לך 35. —

יפיצו מעיינות החכמה ואור תורתו פה זורחת ואותיות פורחת
ואותנו הגיה לא נחוח באשר נצחו העליונים את התחתונים
וניקה מחמד עינינו תפארת ראשינו הוא ניהו אדוננו מורנו
ורבינו מהור"ר משה מו"ה בן מו"ה ה"ה הגאון החרף המפורסם
מהור"ר אברהם ברודא אב"ד דק"ק פ"פ נפטר ונקבר ביום ב'
כ"ז בחדש כסליו תק"ב לפ"ק נתצב"ה ענש"צ בע"א. (19)

אחרי מותו הביא בנו הרב מ' שאול תחת מכש הדפוס הספר 'אשל אברהם' מאת זקנו
הג"מ אברהם בצירוף הגהות אביו אשר נטע על ה'אשל אברהם' בשם אהל משה. ובנו
השני של רבנו אברהם הוא הרב מ' שאול אשר מצאנו חתימתו בראש הס' ברית שלום
כזה: ולמן בן א"א הגאון הגדול והחסיד מ' אברהם ברודא זצ"ל (וראה מ"ש הר"ח מיכל
ב'אור החיים' צד 18). ובתו היחידה של רבנו היתה אשת הרב הג"מ יוסף משה ברעסלויא
מק"ק מילהויען שהיה אח"כ האבד"ק באמבערג על מקום ניסו הג"מ משה הנ"ל והוא
המחבר ס' חק יוסף (ד' אמ"ד ת"ץ). שרש יוסף (שם) וס' כתנת יוסף הנדפס
בפיורדא תקב"ט ביהר עם הס' תולדות אברהם ע"י בנו הגדול הרב מ' אברהם מילהויען.
— הרב הגאון האדיר מו"ה עקיבא איגר זצ"ל המחבר ס' דרוש וחדוש שרת רע"ק איגר
ועוד הרבה ספרים יקרים, הוא חטר מגזע רבנו אברהם. —

אלה הם תולדות רבנו אברהם וקורותיו ומעשה אצבעותיו אשר זרע על שדיו
הספרה התלמודית אשר זה שנים כבירות ישאבו ממעינו מעין מים חיים, וישתו בצמא את
הדברים היקרים אשר השאיר לנו לברכה ולמוכרת לדור דורים!

מכתב מדעי.*

Krakau 10/3 97.

כבוד הרב החכם החוקר הרי" חיים דובעריש פריעדבערג נ"י שלום!

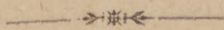
יקבל בזה תודתי על ספרו היקר 'תולדות רבנו יוסף קארו' אשר היטיב לשלוח לי
קראתי בו ומצאתי כתוב ביתרון הכשר דעת בבקאות גדולה ובשקידה רבה להערות מקורי
תולדותיו בספרים רבים ושונים חדשים גם ישנים, וצ"י בעט סופר מהור ובשרד מעשה
ידי אמן את התמונה הרוחנית של האדם הגדול ההוא, אשר לא רבים חכמו כמותו בספרות
התלמודית, ואשר על פיו יחיו שלומי אמוני ישראל עד היום הזה, וכפי הנראה היה כהו
גדול לא לבד בנגלה כי אם גם בנסתר. — במלה האחרונה הוצאת נזכרתי להעיר את כ"מ כי
מאד נפלאתי על דבריו במכתבו היקר אלי במשל תוך וקליפה כאלו נוטה אנכי אחרי
גראטין להתקעם ואחרי שד"ל להתלוצץ על הס'. מגיד מישרים' ולחשוב את קבלתו של
מרן הב"י (כמו קבלת החסידים שלנו) בבחינת קליפה, ואני לא כן אנכי עמדי בעלות על
לבבי לערוך תכונת חכמינו לפי הזמן והמקום שלהם, ולא לפי זמננו עתה, כי נשתנו
העתים ועמם גם הרעיונות: אם בדורותינו מעת שהיתה הקבלה לנחלת החסידות נראה

* הנכתב הנכחי היקר נאלד נפלאת חכנו ונפלאת סגנונו הנעים הוא נליץ
יושר נול גרעטץ הנגיד פסע הנ"י ארום הספר הנגיד 'ניסרים', אשר על כן נאלצתי
לזוי לתמו בזה לפני הקוראים. מד"ס.

C
1096.

מהיצה וקיר נטוי בין התלמוד ובין הקבלה. כי רוב המקובלים בנוסחת החסידות אצל תלמודיים. והתלמודיים פונים ערף אל הקבלה. פעם תחת מסוה הוראה מדרישת מ"ב ומ"מ. ופעם מהתנודות גלויה. אכן לא כן היה הערך בחמש מאות השנים שבין הרמב"ן ובין הר"י אייבשיץ. שבהן השתמשו אור וחשך בערבוניא. והיו הענין בחז"ן מזה והאור בנגלה מזה. ולא קרב וא"ז לא להאיר ולא להחשיך וא"ו. התלמודי הגדול הרמב"ן האיר בבאורו על התורה אור שבעתים אשר לא הוחשך מן סודות חז"ן אשר הרכיב בו כמו שלא נכהה המאור שבחכמת התלמודי הנפלא הר"י אייבשיץ ע"י חשכת סתרי רז"ן בחז"ן ובקמיעות שלו. עד שלמרות כ"ז מצאנוהו בספרו "שם עולם" בתור חוקר הפשוט עד הקצה האחרון. ועתה מי זה הישוב להעיב שמי הבי" עקב היותו הגדולה והנוראה בקבלה? את האור נקבל ממנו ואת השכת חז"ן שלו נציב ע"ה נדו. תו. שכנודל האור כן נודל הצל. אמנה כח הבי" בחכמת הקבלה העיונית לא נדע אל נכון. באשר לא נתפרסם ממנו שום ספר על הקבלה מלבד ספרו מ"מ הנוגע יותר בקבלה מעשית ובמנהגי פרישות ד"א. והגדה המונית מספרת כי הבי" התחיל ללמוד חכמת הקבלה מפי האר"י ונתמנס בשעת הלמוד. ואמר לו האר"י שמוה נראה שאי נשמתו מסגלת לחז"ן. בכ"ז נרצה ונכר גם מספרו מ"מ שהתעסק הרבה בקבלה עיונית. ויצא מפורש ממה שקמספר פ"א שאמר לו המגיד כי הספירות הן עצמות ולא כלים. וידוע שזו שאלה עיקרית בשיטת הקבלה ויתד שהכל תלוי בו. ע"כ הושב השל"ה את הבי" בידו עם האר"י ובעל הפרדס. וזה האחרון קרא לו "מורי ורבי" גם בקבלה. ובאמת ינעם לעינינו המחזה בג"ר צפת בימים ההם עם שלשת כלי קדש שלה: האחד ראב"ד (הב"י). השני רבי הצ"ן (האר"י) והשלישי המגיד הדרשן (האלשיך) שלשתם עניקים בשא"ר רוח להם איש איש במלאכת אומנותו שעסק בה. — רבים היו גדולים אנשי שם גם בין האומות אשר הלמו בדמיונם כי איזה מגיד רוחני שוכן בקרבם כמו צוריאסתר. פתנורס. סוקראטעס. נומא. פלוטינוס ואחרים בדמיונם כי מלאך טוב שקורין Genius יועין אל פלא הוגה דעות בקרבם וכמהם המשוורר האיטלקי טאססו. —

כ"ד המוקיר תורתו והכמתו ודו"ש
Dr. S. Rubin.

ואת הצרות יביצו ל' צלחה ל' מעלי ספרי ג'ת כ"ה' ל' אה' ו'א' ק'ס' פ'ח'
א'א'ו'ע'ל'ט'ן' ג'ס' א' ל'ר' ו'ו'ט' ל' 9 ה'צ'ה' ל' ו'ל' 42 -

231

